

دوفصلنامه تاریخ علوم و فناوری دوره اسلامی
سال نهم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۹
شماره پیاپی: ۱۷

صاحب امتیاز: مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب
مدیر مسئول: اکبر ایرانی
سردبیر: محمد باقری
مدیر داخلی: زینب کریمیان
ویراستار: پویان رضوانی
اجرای جلد: محمود خانی

مدیر فنی و امور چاپ: حسین شاملوفرد

همکاران علمی

حسن امینی * حمید بهلول * پویان رضوانی * حنیف قلندری * یونس کرامتی * امیرمحمد گمینی
شمامه محمدی فر * یونس مهدوی * سجاد نیکفهم خوب روان

مشاوران علمی

پرویز اذکائی * یوسف ثبوتی * توفیق حیدرزاده
محمدابراهیم ذاکر * حسن طارمی * حمیدرضا گیاهی یزدی
مهدی محقق * حسین معصومی همدانی * محمدجواد ناطق * سیدحسین نصر
علی بابایف (جمهوری آذربایجان) * جان لنارت برگرن (کانادا) * گلن وان بروملن (کانادا) * احمد جبار (فرانسه)
سرگی دمیدوف (روسیه) * رشدی راشد (فرانسه) * جمیل رجب (کانادا) * سری رامولا سارما (آلمان) * ژاک سزبانو (سوئیس)
جورج صلیبا (امریکا) * حکیم سید ظل الرحمان (هند) * رادا چاران گویتا (هند) * ریچارد لورج (انگلستان)
مصطفی موالدی (سوریه) * یان پیتر هوشندایک (هلند) * میچیو یانو (ژاپن)

تصویر پشت جلد: نقش هندسی چارترنج در آرامگاه هارون ولایت (اصفهان) (عکس از: هادی ملکیان)

نشانی مجله: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، ساختمان فروردین، شماره ۱۱۸۲، طبقه چهارم، شماره ۱۶
کد پستی: ۹۳۵۱۹-۱۳۱۵۶ تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲ دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.ir
miraselmi@mirasmaktoob.ir / miraselmi90@gmail.com

بها: ۴۰۰۰۰۰ تومان

فهرست

۱ | سرسخن

مقاله

- ۳ منابع و مأخذ رساله فارسی لب الحساب
نرگس عصارزادگان
- ۳۱ معمای تاریخ مبدأ تقویم جلالی
حمیدرضا گیاهی یزدی، ترجمه هاشم سیماپ
- ۵۰ تاریخچه نام روزهای هفته و تعطیل پایان هفته
علی نقی منزوی
- ۵۹ کاردانو چه کرد که خیام نکرد؟
امیر اصغری
- ۷۴ نقش هندسی چارترنج
محمد باقری
- ۸۴ بررسی محتوای رساله مجموع المربعات محمد باقر یزدی
زهرا پورنجف
- ۹۹ علوم غریبه در دوره صفویه
متیو ملوین-کوشکی، ترجمه حمید بهلول
- ۱۱۵ آثار ایلهارد ویدمان در حوزه علوم و فناوری دوره اسلامی
انوشه هادزاد

یادداشت‌های تاریخی

- ۱۲۶ بررسی موضوعات بی‌ارزش
اتو نویگه باوئر، ترجمه حمید بهلول

یادنامه‌ها

- ۱۲۸ به یاد پاول کونیچ (۱۹۳۰-۲۰۲۰م)
بنو وان دالن، ترجمه حنیف قلندری
- ۱۳۸ خاطره‌هایی از پاول کونیچ
ریچارد لورچ، ترجمه مهسا راقب

رساله

- ۱۴۰ رساله اعمال الغریبه در شیمی
محمد رضا عرشی

خاطره‌هایی از پاول کونیچ^۱

ریچارد لورچ

ترجمه مهسا راقب^۲

نخستین بار پاول کونیچ را در اواخر دهه ۱۹۷۰ زمانی که در مونیخ از بورس هومبولت استفاده می‌کردم دیدم. او سرگروه و ناظر طرح تحقیقاتی من بود. من مشغول کار بر روی یک متن عربی از خازمی^۳ به نام کره‌ای که خودبه‌خود می‌چرخد^۴ بودم و او بازنویسی و تصحیح مرا بررسی می‌کرد. دانش من از زبان عربی هرگز به سطح مورد نظر او نرسید و نه تنها به دلیل اصلاح عربی‌ام بلکه به خاطر مسیر شغلی خود مدیون او هستم. بدین ترتیب همراهی و دوستی درازمدت ما آغاز شد. در سالهای بعد، زمانی که پژوهشگر حقوق بگیر «موزه آلمان»^۵ در مونیخ بودم، با هم در اتاقم روی دست‌نوشته‌ها کار می‌کردیم... آن روزها، روزهای خوشی بود.

بسیاری از تاریخ‌نگاران علوم درباره اهمیت ترجمه‌های یونانی-عربی و عربی-لاتینی از متون ریاضی در سده‌های میانه در انتقال دانش علمی اروپا به غرب سخن می‌گویند، اما تعداد کمی از دانشمندان از دانش، تعهد و توان مداوم برای ایجاد تصحیح‌های دقیق و ویرایش شده آن متون و ترجمه‌ها برخوردارند. پاول کونیچ از معدود افرادی بود که این وظیفه را به عهده گرفت. او که زندگی خود را وقف کار علمی کرده بود، متن‌های زیادی را تصحیح کرد.

بعضی از اینها را خودش به‌تنهایی و بعضی دیگر را مشترکاً تصحیح کرد. کونیچ دانشمندی بود که دوست داشت همکاری کند، دانش خود را به اشتراک بگذارد و من بخت این را داشتم که در تصحیح چندین متن با او همکاری کنم. طی سالها، بین ۱۹۸۵ و ۲۰۱۹ شش مقاله مشترک در مجلات علمی به چاپ رساندیم و چهار تصحیح از جمله دو اثر تئودوسیوس را آماده کردیم^۶. یکی

۱. این مقاله ترجمه‌ایست از:

Lorch, Richard, «Memories of Paul Kunitzsch», *Suhayl*, 18, 2020-2021, pp. 285-286.

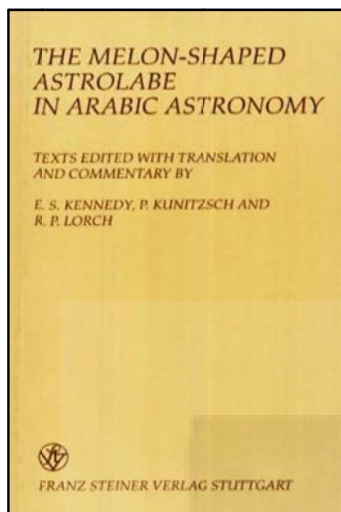
۲. پژوهشگر آزاد، mahsaragheb@gmail.com

۳. لورچ به اشتباه نام او را «خازنی» آورده است.

۴. مقاله فی اتخاذ کره تدور بذاتها

5. Deutsches Museum

۶. بنگرید به مقاله «رسالة مساکن تئودوسیوس» در مجله میراث علمی، شماره ۱۵، ص ۱۸۸-۲۰۶.

از کارهای مشترک به یادماندنی‌تر ما در مورد اسطرلاب
مبّطخ (خریزه شکل^۱) بود. من این کار را شروع کرده بودم و
از ادوارد کندی خواستم که به من بپیوندد.

وقتی فهمیدیم که به متخصص زبان عربی نیاز داریم، از
چه کسی به جز «استاد» پاول کونیچ می‌توانستیم کمک
بخواهیم؟ یک مورد مشکل، بودن یا نبودن نقطه‌ای (در واژه
مبّطخ) بود، زیرا با نقطه معنی کلمه اسطرلاب «خریزه شکل^۲»
و بدون نقطه «مبّطخ» به معنای اسطرلاب کشیده شده بود.
کونیچ با استناد به اثری از ابوریحان بیرونی که در آن این کلمه
با نقطه نوشته شده بود این مسئله را برایمان حل کرد و سومین
همکار در تصحیح متن «اسطرلاب مبّطخ در نجوم عربی» شد

(چاپ اشتوتگارت، ۱۹۹۹)، که «کاری زیبا دارای ارزش علمی بالا» توصیف شده است.

پاول کونیچ استاد گروه زبانهای سامی در دانشگاه مونیخ، عضو فرهنگستان باواریا و همکار گروه
معتبر تاریخ‌نگاران علم مستقر در موزه آلمان در مونیخ بود. سطح توقع و انتظارات او بسیار بالا بود. به
یاد دارم که یک بار به جوانی که می‌خواست عربی یاد بگیرد گفت: «تصور می‌کنم شما یونانی و لاتینی
بلدید و می‌توانید فرانسه، آلمانی و انگلیسی بخوانید».

پاول کونیچ در ۱۴ ژوئیه ۱۹۳۰ در نوی-کروسو (۱۰۰ کیلومتری شمال غربی برلین) به دنیا آمد
و در ۷ مه ۲۰۲۰ در مونیخ، که بیشتر دوران فعالیت علمی خود را در آنجا گذرانده بود، درگذشت.
او هیچ‌گاه ازدواج نکرد و فرزند نداشت. اغلب می‌گفت: «کتاب‌های من فرزندانم هستند».

پاول کونیچ (چپ) به همراه ریچارد لورچ در دفتر کارشان در موزه آلمان

1. melon-shaped astrolabe

۲. «بیطخ» در عربی به معنی «خریزه» است.